

Република Македонија
Министерство за правда

**НАЦРТ- СТРАТЕГИЈА ЗА РЕФОРМА НА ПРАВОСУДНИОТ СЕКТОР
ЗА ПЕРИОДОТ 2017-2022 година
СО АКЦИСКИ ПЛАН**

Скопје, 2017

Содржина:

1. ВОВЕД.....	4
1.1. Преглед на досегашните достигнувања во реформата на правосудниот сектор.....	4.
1.2. Причини за донесување на нова Стратегија за реформа на правосудниот сектор.....	5
2. ПРАВНА РАМКА НА ПРАВОСУДНИОТ СЕКТОР.....	7
2.1. Нормативна рамка.....	7
2.2. Други релевантни документи.....	9
2.3. Меѓународни извештаи.....	9
2.4. Праксата на Европскиот суд за човекови права.....	10
3. СТРАТЕШКИ ЦЕЛИ НА РЕФОРМАТА ВО ПРАВОСУДСТВОТО.....	10
3.1. Независност и непристрасност.....	10
3.2. Квалитет.....	14
3.3. Одговорност.....	18
3.4. Ефикасност.....	20
3.5. Транспарентност.....	21
3.6. Пристап до правда.....	23
3.6.1. Бесплатна правна помош.....	23
3.6.2. Адвокатура.....	25
3.6.3. Извршување.....	27
3.6.4. Нотаријат.....	28
3.6.5. Алтернативни начини за решавање на спорови.....	29
3.6.6. Граѓански сектор.....	31
4. СТРАТЕШКО ПЛАНИРАЊЕ И КРЕИРАЊЕ ПОЛИТИКИ.....	32
5. ПРАВОСУДНИ ИНСТИТУЦИИ, ДРУГИ ИНСТИТУЦИИ ВО ФУНКЦИЈА НА ПРАВОСУДНИОТ СЕКТОР.....	34
5.1. Правосудни институции.....	34

5.1.1. Судство.....	34
5.1.2. Судски совет на Република Македонија.....	35
5.1.3. Јавно обвинителство.....	37
5.1.4. Совет на јавни обвинители на Република Македонија.....	39
5.1.5. Академија за судии и јавни обвинители.....	41
5.2. Државни органи, установи, професионални здруженија и граѓански организации во функција на правосудниот сектор.....	43
6. РЕФОРМИ ВО ПОСЕБНИ ОБЛАСТИ.....	44
6.1. Казнено- правна област.....	44
6.2. Управно-правна област.....	48
6.3. Прекршочно-правна област.....	52
6.4. Граѓанско-правна област.....	57

1. ВОВЕД

1.1. Преглед на досегашните достигнувања во реформата на правосудниот сектор

Развојот на правосудството во самостојна Република Македонија можеме да го поделиме во неколку етапи:

Првата етапа започна со донесувањето на Уставот на Република Македонија од 1991 година и Законот за судовите од 1995 година и другите закони во оваа област, кои ги зацртаа основните принципи на независноста на судството. Следната фаза започна со Стратегијата за реформа на правосудниот систем 2004-2007 година која ги постави основите на функционален и ефикасен правосуден систем преку унапредување на правната и институционалната рамка, како и јакнење на капацитетите на институциите во согласност со меѓународните стандарди за независно и непристрасно судство. Во рамките на оваа Стратегија во 2005 и 2006 година беа донесени сите предвидени уставни и законски измени со кои беа вградени и операционализирани бројните меѓународни стандарди во сферата на судството. Најновиот зафат на реформите во судството беше во 2010 година кога беа донесени измени и дополнувања на повеќето организациски закони во областа на правосудниот сектор.

И покрај сите нови законски проекти и нови институции во правосудниот сектор, вградување во правниот систем на меѓународни стандарди и норми, останува проблемот на нивна недоследна реализација и примена. Постигнатите резултати на полето на ефикасноста на судството остануваат во сенка заради неговата политизација и нарушена независност што резултира со низок степен на квалитет и недоверба на граѓаните во институциите на правосудниот систем.

1.2. Причини за донесување на нова Стратегија за реформа на правосудниот сектор

Македонија, во изминатиов период, искуси сериозно назадување во поглед на независноста и самостојноста на правосудните институции и систем. Тоа беше предизвикано од грубото мешање на извршната власт во позицијата на системската независност и самостојност на овие институции. Ваквата силна партизација, посебно на судството, доведе до погубен резултат со што стандардните европски нормативи и реформи, кои беа прифатени, не ги дадоа очекуваните резултати и ефекти. Нарушена е елементарната институционална стабилност, можноста за доделување на правда, применувана е селективна правда и загрозени се правата и слободите на граѓаните токму од институциите кои требаше нив да ги бранат. Ваквата разнишана позиција на правосудниот сектор ја доведе во прашање и целината на демократијата и заштитата на слободите и правата на граѓаните во Македонија.

Стратегијата ги има предвид овие слабости и крупни проблеми лоцирани во повеќе извештаи и анализи од меѓународни организации и експерти како што се: Годишните извештаи за напредокот на Република Македонија на Европската Комисија, Препораките од групата на високи експерти за системските прашања за владеење на правото кои се однесуваат на следењето на комуникациите откриени пролетта 2015 година, јуни 2015 година, Итните реформски приоритети на Европската Комисија за Република Македонија јуни 2015, Подготовка на програмата на ЕУ за поддршка на правосудниот сектор, јули 2014, праксата на ЕСЧП изразена преку пресудите против Република Македонија, Извештај за проценка на ГРЕКО за РМ – четврти круг, декември, 2013 година, Извештај за усогласеност на ГРЕКО за РМ – четврти круг, јули, 2016 година, Европска Комисија за ефикасност на правдата (СЕРЕЈ) – Извештај за проценка на Европските правосудни системи и ефикасност и квалитет на правдата – последно издание 2016 година (податоци 2014), Мислење на Венецијанска Комисија за законите за дисциплинска одговорност и проценка на судии на Република Македонија, декември 2015 година. Во изработката на оваа Стратегија земени се предвид и сите извештаи кои произлегуваат од ИПА проектите.

Истовремено, донесувањето и спроведувањето на нова Стратегија за реформа на правосудниот сектор е од суштинско значење заради зачувување и унапредување на постигнатите ефекти/придобивки од претходните реформски процеси и активности, но и заради спречување на назадувањата во правосудниот сектор на државата констатирани изминатите неколку години.

Новата Стратегија дава насоки, правци за подобрување на системот на правосудство преку надминување на постојните недостатоци од нормативен и институционален карактер кои се провлекуваат низ него, но пред сè, го има предвид основниот проблем на мешање на извршната власт и партизацијата како причина за назадувањето и нефункционалноста на правосудниот сектор. Таа треба да претставува патоказ по кој Владата ќе се движи во овозможување на сите предуслови во нејзина надлежност за создавање на независно, непристрасно, ефикасно, квалитетно и транспарентно правосудство, надлежно за заштита на поединечните права и слободи на граѓаните, како и за истовремена заштита на јавниот интерес. Од друга страна, Стратегијата утврдува насоки за создавање законски услови, но и амбиент за вистинска реализација на начелото на одговорност од страна на правосудните органи за сопственото работење. Последниве години, се забележува отсуство на таква одговорност, првенствено кај судството и јавното обвинителство. Нормативните мерки утврдени во Стратегијата, често ќе значат „враќање назад“ кон законските решенија пред 2009 година, бидејќи анализите укажуваат дека нормативниот хаос во казненото, управното, прекршочното и граѓанското право започнува токму во тој период и трае непрекинато до 2017 година.

Со усвојувањето и спроведувањето на новата Стратегија Владата манифестира сериозна заложба за спроведување реформи во правосудството, чија основна цел е враќање на довербата во институциите преку обезбедување правна сигурност и пристап до непристрасна и квалитетна правда за граѓаните.

2. ПРАВНА РАМКА НА ПРАВОСУДНИОТ СЕКТОР

2.1. Нормативна рамка

- Устав на Република Македонија (Службен весник бр. 52/1991, 31/1998, 91/2001, 84/2003, 107/2005, 3/2009 и 49/2011);
- Закон за судовите („Службен весник на Република Македонија“ бр. 58/2006, 62/2006, 35/2008 и 150/2010);
- Закон за Судскиот совет на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ бр. 60/2006, 69/2006, 150/2010, 100/2011, 20/2015 и 61/2015);
- Закон за Академија за судии и јавни обвинители („Службен весник на Република Македонија“ бр.20/2015, 192/2015 и 231/2015);
- Закон за извршување на одлуките на ЕСЧП („Службен весник на Република Македонија“ бр.67/2009 и 43/2014);
- Закон за судскиот буџет („Службен весник на Република Македонија“ бр. 60/2003; 37/2006; 103/2008 и 145/2010);
- Закон за платите на судиите („Службен весник на Република Македонија“ бр.110/2007, 103/2008; 161/2008; 153/2009; 67/2010; 97/2010; 135/2011 и 231/2015);
- Закон за судска служба („Службен весник на Република Македонија“ бр. 43/2014, 33/2015, 98/2015 и 6/2016);
- Закон за управување со движењето на предметите во судовите („Службен весник на Република Македонија“ бр. 171/2010);
- Закон за јавно обвинителство („Службен весник на Република Македонија“ бр.150/2007 и 111/2008);
- Закон за Советот на јавните обвинители („Службен весник на Република Македонија“ бр.150/2007 и 100/2011);
- Закон за плати на јавните обвинители („Службен весник на Република Македонија“ бр. 153/2009; 67/2010; 97/2010 и 231/2015);
- Закон за јавнообвинителска служба („Службен весник на Република Македонија“ бр. 62/2015, 231/2015 и 11/2016);

- Закон за јавно обвинителство за гонење на кривичните дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите („Службен весник на Република Македонија“ бр. 159/2015);
- Закон за бесплатна правна помош („Службен весник на Република Македонија“ бр. 161/2009, 185/2011, 27/2014 и 104/2015);
- Закон за адвокатурата („Службен весник на Република Македонија“ бр. 59/2002, 60/2006, 29/2007, 106/2008, 135/2011, 113/2012 и 148/2015);
- Закон за нотаријатот („Службен весник на Република Македонија“ бр. 72/2016 и 142/2016);
- Закон за извршување („Службен весник на Република Македонија“ бр. 72/2016 и 142/2016);
- Закон за медијација („Службен весник на Република Македонија“ бр. 188/2013, 148/2015, 192/2015 и 55/2016);
- Кривичен законик („Службен весник на Република Македонија“ бр. 37/1996, 80/1999, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/2011, 135/2011, 185/2011, 142/2012, 166/2012, 55/2013, 82/2013, 14/2014, 27/2014, 28/2014, 41/2014, 115/2014, 132/2014, 160/2014, 199/2014, 196/2015 и 226/2015);
- Закон за кривична постапка („Службен весник на Република Македонија“ бр. 150/2010, 100/2012 и 142/2016);
- Закон за правда за децата („Службен весник на Република Македонија“ бр. 148/2013);
- Закон за извршување на санкциите („Службен весник на Република Македонија“ бр. 2/2006, 57/2010, 170/2013, 43/2014, 166/2014, 33/2015, 98/2015 и 11/2016);
- Закон за пробација („Службен весник на Република Македонија“ бр. 226/2015);
- Закон за прекршоците („Службен весник на Република Македонија“ бр. 124/2015);
- Закон за управните спорови („Службен весник на Република Македонија“ бр. 62/2006 и 150/2010);
- Закон за општата управна постапка („Службен весник на Република Македонија“ бр.124/2015);

- Закон за парничната постапка („Службен весник на Република Македонија“ бр. 79/2005, 110/2008, 83/2009, 116/2010 и 124/2015);
- Закон за облигационите односи („Службен весник на Република Македонија“ бр. 18/2001, 4/2002, 5/2003, 84/2008, 81/2009, 161/2009 и 123/2013);
- Закон за сопственост и други стварни права („Службен весник на Република Македонија“ бр. 18/2001; 92/2008; 139/2009 и 35/2010); и
- Закон за наследување („Службен весник на Република Македонија“ бр.47/1996).

2.2. Други релевантни документи

- Стратегија за реформа на правосудниот систем 2004-2007 со Акционен план;
- Стратегија за информатичко комуникациска технологија во правосудството 2007-2010;
- Стратегија за реформа на казненото право 2007-2010;
- Национална стратегија за развој на пенитенцијарен систем 2015-2019;
- Стратегија за развој на пробациска служба во РМ 2013-2016;
- Стратешки план на Министерството за правда;
- Национална програма за усвојување на правото на ЕУ 2017-2019;
- Државна програма за превенција и репресија на корупцијата и превенција и намалување на појавата на судир на интереси со Акционен план 2016-2019; и
- Предлог на граѓански организации за итни демократски реформи јули 2017.

2.3. Меѓународни извештаи

- Годишен извештај за напредокот на Република Македонија на Европската комисија за 2016, 2015, 2014, 2013 и 2012 година;
- Препораки од групата на високи експерти за системските прашања за владеење на правото кои се однесуваат на следењето на комуникациите откриени во Пролетта 2015 година, јуни 2015 година;

- Итни реформски приоритети на Европската комисија за Република Македонија, јуни 2015;
- Подготовка на програмата на ЕУ за поддршка на правосудниот сектор, јули 2014;
- Извештај за евалуација на ГРЕКО за РМ –четврт круг, декември 2013;
- Извештај за усогласеност на ГРЕКО за РМ – четврт круг, Јули 2016;
- Европска комисија за ефикасност на правдата (СЕРЕЈ) – Извештај за евалуација на Европските правосудни системи и ефикасност и квалитет на правдата – последно издание 2016 (податоци 2014); и
- Мислење на Венецијанска Комисија за законите за дисциплинска одговорност и евалуација на судии на Република Македонија, декември 2015.

2.4. Пракса на Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП)

3.СТРАТЕШКИ ЦЕЛИ НА РЕФОРМАТА ВО ПРАВОСУДСТВОТО

3.1. Независност и непристрасност

Актуелна состојба:

Република Македонија има усвоено правна рамка која генерално ги содржи меѓународните стандарди за независно и непристрасно судство и за правилно функционирање на правосудниот систем. И покрај ваквата нормативна основа, последниве десет години независноста и непристрасноста на институциите од правосудството беа уназадувани со груби непочитувања на законските норми, нивно „растегливо“ толкување и директно вмешување на извршната власт во работата на судството и јавното обвинителство преку разрешувања на политички неподобните судии, нетранспарентни избори на нови судии и јавни обвинители, без образложение за секој конкретен избор. Истовремено, паралелно со нетранспарентниот процес на избори и разрешувања на судии и јавни обвинители, членови на Судскиот совет и Советот на јавни обвинители, како и органи на управување и раководење со Академијата за судии и јавни обвинители, се одвиваше и

процес на формирање на нови институции (суд, државни второстепени комисии, т.н. Комисија за лустрација, т.н. Совет за утврдување факти и сл.) со носење на закони по брза постапка, без јавни расправи и дебати исклучувајќи секако учество на стручната и пошироката јавност или нивно консултирање.

Имајќи ги предвид наведените состојби, особено кога станува збор за процесот на лустрација, Законот за определување на услов за ограничување за вршење на јавна функција, пристап на документи и објавување на соработка со органите на државната безбедност (познат како Закон за лустрација) беше укинат во 2015 година. Сепак, штетните последици по лицата кои беа жртви од овој закон остануваат и денес. Заради заштита на нивниот личен интегритет и достоинство ќе биде воспоставена правна основа за поништување на мерките преземени кон нив.

Најголемите слабости од нормативен како и од практичен аспект, можат да се забележат кај одредбите во однос на изборот, напредувањето, оценувањето и разрешувањето на судиите и јавните обвинители, како и во однос на напредувањето и оценувањето на судските јавно – обвинителските службеници.

Перцепцијата дека пропишаните стандарди селективно се почитуваат од страна на судството и обвинителството во повеќе области, а особено кога станува збор за коруптивни случаи кои имаат политичка димензија е широко прифатена од најголем број граѓани и тоа резултира со губење на нивната доверба во институциите на правосудниот систем. Притисоците кои со години наназад се вршат врз судството и обвинителството произлегуваат од различни институционални и вонинституционални центри на моќ: извршна власт, градоначалници, носители на други политички функции, медиуми, роднински и пријателски кругови, бизнис елити и сл. Тоа претставува примарен општествен проблем, како за судиите и обвинителите, така и за граѓаните.

Според позитивните прописи Судскиот совет на Република Македонија би требало да биде орган кој ќе претставува заштитник на независноста и самостојноста на судството, но оваа своја улога Советот не ја реализира, ниту пак успеа изминатава деценија да се наметне во општеството како гарант или чувар на независноста на судиите кои ги избира, унапредува, оценува и разрешува. И покрај тоа што постојните уставни и законски рамки

содржат високи европски стандарди и преставуваат добра правна основа за да се обезбеди соодветно функционирање на Судскиот совет, последниве години, напредокот не само што изостанува туку забележани се и извесни назадувања во работата, првенствено поради недостатокот на контролни механизми, одговорност и отчетност на работењето на членовите на Судскиот совет. На овој начин Судскиот совет станува поттикнувач на зависно судство, подложно на надворешни влијанија и притисоци од различен вид. Сето ова ја наметнува потребата од итно и коренито реформирање на судскиот систем, особено улогата на Судскиот совет во обезбедување на независно, ефикасно и отчетно судство.

Не е предвидена никаква одговорност за членовите на Судскиот совет избрани од редот на судиите. Критериумите за избор на судии се недоволно објективни, а постапката недоволно транспарентна. Одлуките на Судскиот совет за избор на судија не се соодветно образложени. Постои неусогласен систем со меѓународните стандарди во однос на дисциплинската одговорност на судиите. Формирањето на Совет за утврдување на факти ги потврди очекувањата на стручната јавност дека состојбите ќе останат непроменети, односно дека неговото етаблирање во системот беше погрешно и бесцелно.

Во насока на спречување на непристрасноста делуваат и заобиколувањата и злоупотребите на системот за електронско распоредување на предметите заради што е неопходно да се спроведат постапки за испитување на начините на негова употреба.

Активен чинител на независноста на секоја институција, па оттука и на судството е финансиската самостојност. Здружението на судии има сериозни реакции и забелешки на овој дел од судската независност за што во континуитет предлага мерки за подобрување на состојбата. Забележано е отсуство на лидерство и добро профилирање на раководните кадри во правосудните институции. Претседателите на судовите треба да го претставуваат судот и да ги вршат судско-административните работи, без да се мешаат и дават насоки во процесот на одлучување по конкретен предмет на друг судија.

Сите претходни констатации за Судскиот совет се однесуваат и на Советот на јавни обвинители кој за пошироката јавност е недоволно активен и станува непрепознатлив во системот на правосудни органи.

Стратешки насоки:

- Избор и унапредување на судиите и обвинителите од страна на Судскиот совет (ССРМ) и Советот за јавни обвинители (СЈОРМ) врз основа на објективни и неполитички критериуми засновани на системот на заслуги и во транспарентна постапка пропишана со закон во согласност со препораките на извештаите на Венецијанската комисија за судски назначувања и независност на судството.
- Воспоставување на објективни и мерливи критериуми за утврдување на одговорност на судиите и јавните обвинители, плурализација на санкциите, разрешување само за потешки и континуирани дисциплински повреди.
- Воведување на правна заштита во постапувањето на ССРМ и СЈОРМ.
- Воспоставување на законска рамка за поништување на мерките и правните последици од процесот на лустрација.
- Законски критериуми и постапка за индивидуална и колективна одговорност на членовите на Судскиот совет и Советот на јавните обвинители.
- Членовите на Судскиот совет и Советот на јавните обвинители потребно е да се избираат од редот на најискусните судии и јавни обвинители и останати претставници од правничките професии.
- Одлуките на Судскиот совет и Советот на јавните обвинители за избор на судии и јавни обвинители, како и за нивно унапредување, оценување и разрешување, одлуките за дисциплинска одговорност на судиите и јавните обвинители треба да се детално и аргументирано образложени и јавно објавени.
- Подобрување на улогата на Судскиот совет и Советот на јавните обвинители како заштитници на правата на судиите, односно јавните обвинители во поглед на нивното независно и непристрасно, односно самостојно постапување и отстранување на

притисоците врз нивната работа. За таа цел потребни се поинтензивни врски и контакти меѓу членовите на советите и судиите, односно јавните обвинители што ќе се овозможи со депрофесионализација на членството во советите.

- Влез во судството и јавното обвинителство треба да се обезбеди во одреден процент и на лица кои не се дипломци на Академијата за судии и јавни обвинители, како што се долгогодишни и искусни стручни соработници, адвокати, универзитетски професори и претставници на други правни професии.

- Самостоен и одржлив судски буџет, конзистентен на законската определба од бруто националниот доход, е важен фактор за независноста на судството, притоа потребно е активно учество на Судскиот буџетски совет во идентификувањето на потребите на судскиот систем. Финансиската самостојност и активна улога на правосудните институции во планирањето на финансиските ресурси ќе овозможи подобрување на условите за работа на судовите.

- Задолжително подобрување на условите за работа на судиите што заедно со останатите мерки за обезбедување на нивна независност и самостојност ќе придонесе кон враќање на угледот и дигнитетот на судската функција.

- Да се овозможи распределба на судските предмети (АКМИС) без надворешни влијанија – мерка значајна за реализација на сите начела поставени како стратешки цели на реформата.

- Ставање во целост во функција на Системот за електронска распределба на предмети во ЈО.

3.2. Квалитет

Актуелна состојба:

Констатираното отсуство на независност и самостојност во работата на судството, јавното обвинителство и другите институции на правосудниот сектор, очекувано резултира и со примена на селективна правда, општо нарушување на правата и слободите на

граѓаните, кои се критериум за оценка на квалитетот на работата на овие институции, првенствено на судството како најзначаен сегмент на правосудниот сектор. Првата работа која се забележува во сите досегашни анализи подготвени од домашни и странски експерти е невоедначената пракса на судовите што дополнително ја зголемува правната несигурност на граѓаните. При донесувањето на одлуки за исти или слични правни основи, забележлива е состојба на отстапувања во толкувањето и примената на законите од страна на основните судови, а посебно апелациони судови од исти или различни оддели. Пресудите недоволно и нејасно се аргументираат од страна на судиите и не се применуваат одлуките на ЕСЧП за донесување и аргументација на одлуките.

Врховниот суд има надлежност за донесување на начелни правни ставови и мислења заради единствена примена на Уставот, законите и другите прописи за да обезбеди рамноправност на правните субјекти пред законот, а со тоа и почитување на човековите слободи и права. Последното објавено начелно правно мислење е во 2014 година. Во надлежност на Одделот за судска пракса е одлучување за кои одлуки ќе се изработат сентенци кои ќе бидат основа за градење на судската пракса во Република Македонија. Последна објавена сентенца е донесена во август 2016 година и таа е од граѓанска област. Овие податоци говорат дека Врховниот суд не ја исполнува својата уставна и законска обврска за воедначување на судската пракса.

Во работата на јавното обвинителство констатиран е селективен пристап при постапувањето особено во предмети во кои се забележува политички предзнак, што резултираше со формирање на Јавното обвинителство за гонење на кривични дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите.

Во поглед на оценувањето на квалитетот на работата и постапката за унапредување на судиите и јавните обвинители, постојната регулатива не обезбедува објективни критериуми и дефинирање на точни и прецизни процедури. Забележливо е политичко влијание во одлуките за избор и унапредување на претседателите на судовите и судиите во повисоките судови. Имено, Судскиот совет без одредена аргументација одлучува и објавува кои кандидати се избрани, но не ги наведува и причините заради кои овие кандидати се сметаат за најдобри. Понатаму, системот за проценка е фокусиран на квантитативни

критериум кои треба да се избегнуваат како единствен стандард или основа за оценување и потребно е да се воведат и квалитативни критериуми. Констатираната состојба ја наметнува потребата да се изврши вонредно оценување на сите судии во согласност со постојните законски критериуми и во согласност со утврдената постапка.

Состојбите по овие прашања во областа на јавното обвинителство во Република Македонија се уште поалармантни.

Со претходните законски измени беа пропишани пониски критериуми во однос на потребното работно искуство, односно работен стаж за избор на судии во Апелациониот, Врховниот, Управниот и Вишиот управен суд, што секако влијае на квалитетот на одлуките, а со тоа и на обезбедувањето поголема стручност во извршувањето на судиската функција. Специјализацијата кај судиите не се почитува и сосема е занемарена при вршењето на нивно распоредување во совети.

Влезот во судската и обвинителската професија е строго бирократизиран и „херметички“ затворен со задолжителноста да се заврши почетна обука во Академијата за судии и јавни обвинители. Со измените и дополнувањата на Законот за Академијата од декември 2015 година се спуштија критериумите за прием на кандидати за јавни обвинители и се скрати нивниот циклус на обуки од 24 месеци на само 9 месеци. Наместо ваквата поставеност на одредбите за регрутирање на кадри во судството и обвинителството, потребно е да се овозможат законски претпоставки за одреден процент судиски и обвинителски места да можат да бидат пополнети и без задолжителна почетна обука во Академијата, но од правници кои имаат долгогодишно работно искуство во адвокатура, од искусните постојни стручни соработници во судовите, од универзитетски професори и претставници на други правни професии. На тој начин би се демонополизирала улогата на Академијата во чие работење последниот период се забележуваат бројни недоследности.

Стручните испити како што се правосудниот, нотарскиот, извршителскиот, медијаторскиот итн., се полагаат по електронски пат, што не дозволува соодветно оценување на квалитетот на лицата кои полагаат. Општ заклучок на целокупната стручна јавност е дека испитот за влез во правничка професија, особено во областа на правосудниот сектор е недозволиво и сосема нецелисходно да се спроведува без кандидатот вербално да

ги искаже своите знаења и да ги покаже своите говорнички вештини. Исто така, „студии на случај“ од ниту една правна област не може да се решаваат на компјутер.

Адвокатската професија во државава е единствената професија од правосудниот сектор за која не се предвидени законски обврски за континуирана обука. Таква обврска постои за судиите и јавните обвинители, но не и за адвокатите. Невозможно е да се зборува за квалитет на правосудниот сектор, а да не се предвидат обврски за стручна надградба и усовршување на носителите на адвокатската дејност. Организирањето и планирањето на овие обуки треба да биде во надлежност на Адвокатската комора.

Постојните критериуми за судиите-поротници не се соодветни за вршителите на оваа функција, што доведува до дестимулација и недостаток на судии – поротници. Дополнително, кон ова придонесува исклучително нискиот износ на паричниот надоместок.

Стратешки насоки:

- Ревидирање на постапката за редовно и вонредно оценување на судиите и јавните обвинители користејќи ги компаративните добри практики и искуства. Оценувањето првенствено треба да се заснова на нови објективни квантитативни и квалитативни критериуми и да се фокусира на професионални вештини способност, интегритет и искуство.
- Унапредувањето на судијата и јавниот обвинител да биде во корелација со судскиот/обвинителскиот стаж на судијата и јавниот обвинител и тежината на предметите кои ги решава.
- Да се донесат правила за критериумите и постапката за избор на кандидати, оценка и унапредување, со користење на алатки (статистика), заедно со податоци, обезбедување и мерење на квалитативни индикатори.
- Законско допрецизирање и објективизирање на поимот „истакнат правник“.
- Обезбедување постојаност на пресудите. Воспоставување на методологијата за изработка на пресуди и стандардизација на практиката во оваа област и користење на судската пракса од повисоките судови и ЕСЧП.

- Рedefинирање на критериумите за избор на судија-поротник како и зголемување на надоместокот предвиден за нивната работа.
- Подобрување на квалитетот на континуираните обуки преку рedefинирање на програмите и методите на изведување на обуките.
- Судската пракса на ЕСЧП и на Врховен суд на Република Македонија (ВСРМ) да се користи како средство за аргументација на одлуките. Потребно е структурирање на пресудите, во функција на правната сигурност. Структурирање на пресудите не значи ограничување на работата на судијата. Потребно е воведување на модел на пресуди по чии рамки би се движеле судиите при пишување на образложението на пресудата.
- Укинување на електронско полагање на стручните испити.
- Воведување на законска обврска за континуирана обука на адвокатите организирана од Адвокатската комора со законски утврден фонд на часови на годишно ниво.
- Реорганизација и демонополизација на Академијата за судии и јавни обвинители.

3.3. Одговорност

Актуелна состојба:

Кога станува збор за одговорноста на правосудните органи, односно на вршителите на дејностите и функциите во оваа област, констатирана е состојба на одрекување од одговорност на сите чинители на правосудниот систем за неповолните состојби и последици од нивната работа. Најчесто ова се постигнува преку префрлање на одговорноста од една на друга институција и затскривање зад тесното толкување на сопствените овластувања и надлежности на секој од нив.

Особено загрижува фактот за непостоење на законска основа (ниту на фактичка можност) за одговорност на членовите на Судскиот совет и Советот на јавните обвинители.

Дисциплинската одговорност на судиите е уредена со два различни закони, Законот за судовите и со Законот за ССРМ. Постои тренд судиите да се разрешуваат наместо да им се изрекува поблагата дисциплинска санкција. Некои од основите за дисциплинска

одговорност се непрецизни и се преклопуваат, што доведува до конфузија и субјективност при водењето на постапката и изрекувањето на санкциите. Се забележува и тоа дека не постои директна поврзаност меѓу некои од дисциплинските повреди и вината кај судијата како поединец. Сето тоа доведува до непостоење на вистинската рамнотежа меѓу одговорноста и независноста на судиите.

Дисциплинската одговорност на јавните обвинители е уредена со подзаконски акти и недостасуваат функционални и транспарентни механизми во однос на јасно дефинирање на основите за утврдување на одговорност, започнување и тек на постапката за утврдување на дисциплинска одговорност и пропорционалност на дисциплинските мерки.

Изминатиов период јавноста беше сведок на чести пречекорувања на службените овластувања од страна на полициските службеници, но отсутствуваше одговорност за таквите поведенија. Оттука, потребно е да се предвидат зајакнати механизми за следење и разоткривање на случаите на пречекорување и злоупотреба на службените овластувања на полицијата и тоа не само од страна на МВР туку преку формирање организациони единици за следење и решавање на овие состојби во рамките на јавното обвинителство и канцеларијата на Народниот правобранител.

Последниов период неизвршувањето на пресудите на ЕСЧП е констатирано како проблем од страна на Комитетот на министри при Советот на Европа потврдено со пресуда на ЕСЧП против Република Македонија.

Стратешки насоки

- Функционални и транспарентни механизми за одговорност на судиите.
- Функционални и транспарентни механизми за одговорност на јавните обвинители.
- Нормативно регулирање на одговорноста на Судскиот совет и на Советот на јавни обвинители и воспоставување на практика за индивидуална и колективна одговорност на членовите на двата совета.

- Градење на култура и свест за сопствената лична и институционална одговорност во работата на сите институции во правосудниот систем.

3.4. Ефикасност

Актуелна состојба

Стапката на решени предмети во повеќето судови е 100% што значи дека тие се во можност да го совладаат приливот на нови предмети во текот на една година. Веќе неколку години нерешените судски предмети не претставуваат значаен проблем. Целокупната должина на судските постапки од почетокот до конечната пресуда и понатаму создава загриженост во неколку стари предмети.

Во ноември 2015 година, Судскиот совет донесе одлука за намалување на бројот на судиите од 740 на 557 без да се изврши проценка на влијанието. Во 2015 година, Јавното обвинителство вработи 130 лица, односно нов помошен персонал, повторно без јасно поставена стратегија.

Во 2016 година, буџетите на судовите и обвинителството се значително пониски од европскиот просек по глава на жител, додека бројот на судиите и судскиот персонал на 100.000 жители е значително повисок од европскиот просек, со што се поставуваат прашања во врска со ефикасноста и правилната распределба на ресурсите. Иако бројот на судии по глава на жител претставува важен критериум за мерење на резултатите од работењето на судовите, за ефикасноста е од важност и состојбата со судската служба. Загрижува фактот дека само 14,5% од судските службеници се стручни соработници. Не постојат соодветни критериуми за избор и одговорност на судски администратори. Исто така не е доследно применет принципот на правична застапеност на припадниците на заедниците во Република Македонија кои не се мнозинство, особено на помалите.

Во однос на судскиот буџет констатирани се неколку слабости. Едната од нив е неспроведувањето на законската одредба за висината на судскиот буџет од 0,8% од БДП. Исто така, најголемиот дел од судскиот буџет (околу 90%) е наменет за исплата на плати во судството.

Претходните измени на Законот за судска служба може само да придонесат кон влошување на состојбата, со оглед на тоа што претходниот услов за образование и искуство за вработените во судовите е сега отстранет. Како резултат на тоа, се повеќе лица се на државниот платен список, но си помалку се способни да ги извршуваат правните задолженија, што би придонело до подобар квалитет на правдата.

Во јавното обвинителство се забележува отсуство на капацитети за стратешко планирање, буџетско и финансиско управување.

Системот на судско вештачење во голема мера влијае врз ефикасноста и на квалитетот на судските постапки. Постојат бројни критики за постојниот начин на организирање и функционирање на овој систем заради што ќе следува негово ревидирање.

Стратешки насоки:

- Следење на ефикасноста на судството преку индикаторите утврдени во EU Justice Scoreboard (листа на резултати), CEPEJ и други меѓународни стандарди;
- Реализација на законската обврска за висината на судскиот буџет;
- Јакнење на капацитетите на судската и јавнообвинителската служба; и
- Ревидирање на системот на судско вештачење преку законски измени.

3.5. Транспарентност

Актуелна состојба:

Во повеќе релевантни меѓународни извештаи констатирана е нетранспарентна работа на Судскиот совет и Советот на јавни обвинители во поглед на содржината на образложенијата на нивните одлуки. Се забележува и недоволна примена на системот за објавување на судските одлуки и непостоење на алатки за нивно пребарување. Проблем за доследна реализација на начелото на транспарентност и вклучување на јавноста во работата

на правосудството е непостоењето на ефикасен систем за собирање, обработка и анализа на статистички податоци за работата на судовите.

Може да се упатат критички забелешки и во однос на недоволно развиените интерни канали во врска со спроведувањето на политиката на односи со јавноста и комуникација меѓу раководните тела во правосудството, како и непостоењето на повеќе формални канали и капацитет на судството да комуницира ефективно со законодавната власт и со другите гранки на власта во врска со најзначајните стратешки и оперативни прашања. Во претходниот период беа назначени лица задолжени за односи со јавноста во сите судови, додека во Основниот суд Скопје 1 и Скопје 2, Врховниот суд, Судскиот совет на Република Македонија и Јавното обвинителство на Република Македонија беа вработени професионални лица задолжени за односи со јавноста - портпароли. Оваа мерка очигледно не е доволна за доследна транспарентност во работата на судството.

Образложенијата на позначајните пресуди од областа на кривичната материја се често преобемни па заради тоа нивното објавување станува беспредметно бидејќи таквите пресуди се нејасни и неразбирливи за обичните граѓани. И обратно. Постојат пресуди чии образложенија се куси, неаргументирани без никаква експликација, само со констатација дека е одлучено како во диспозитивот. Објавувањето на ваквите пресуди е еднакво непродуктивно како и објавувањето на претходните. Непостоењето на пракса за целосно објавување на сите пресуди започна да се надминува со целосното ставање во функција на новиот централизиран портал www.sud.mk, со кој се опфатени Судскиот совет на РМ и сите 34 судови на територијата на Република Македонија.

Формата на годишните извештаи на работа на судовите, Судскиот совет и на Врховниот суд се нееднакви, што создава проблеми во однос на јасноста, разбирливоста и читливоста на извештаите особено во делот на статистичките податоци поради несинхронизираност на податоците. Методологијата за судска статистика не се применува во пракса од причина што софтверот за собирање, обработка и анализа на статистичките податоци за работа во судството е нефункционален.

Истата забелешка се однесува и на неусогласеноста на извештаите за работа на јавните обвинителства, Јавното обвинителство на Република Македонија и Советот на јавните обвинители.

Јакнењето на транспарентното работење на судството ќе се овозможи меѓу другото и со воспоставување механизми за контрола на примената на системот за движење на предметите во судот.

Стратешки насоки

- Јакнење на транспарентноста на Судскиот совет и Советот на јавни обвинители
- Зајакнување на капацитетите за односи со јавноста
- Изедначување на формата на годишните извештаи за работа на судовите, јавните обвинителства, ССРМ и СЈОРМ
- Транспарентност за управување со движењето на предметите во судовите.

3.6. Пристап до правда

3.6.1. Бесплатна правна помош

Актуелна состојба

Определбата на Република Македонија да стане полноправна членка на ЕУ ја наметнува обврската да се регулира системот на правната помош во согласност со правната рамка и стандардите на ЕУ во оваа сфера.

Законот за бесплатна правна помош е донесен во 2009 година, а со примена започна во 2010 година при што се забележани три основни проблеми: 1) недоволна достапност за најранливите категории, вклучувајќи ги и децата во ризик (поради лошото спроведување); 2) рестриктивни критериуми за утврдување на квалификувани страни кои може да даваат правна помош; 3) енормно високи тошоци исплатени на само 39 од вкупно 329 регистриран адвокати кои даваат правна помош. Постојниот систем, освен од адвокати се состои од

помалку од 30 подрачно стационирани правници на МП и правници поддржани од 7 граѓански организации кои низ целата земја ја мобилизираат заедницата и се вклучени во процесот на посредување, обезбедувајќи бесплатна правна помош. Бројката на поднесени барања за бесплатна правна помош останува релативно ниска. Процентот на одобрени барања за бесплатна правна помош под 50% од поднесените барања. Буџетот на РМ за бесплатна правна помош веќе со години наназад изнесува 3.000.000 денари (50.000 Ѓ), што претставува еден од најскромните буџети во Европа, но затоа просечните трошоците за правна помош по предмет во РМ се највисоки во Европа. Ова укажува на сериозен проблем во концептот кој овозможува прелевање на буџетските средствата кај мал број на адвокати, со што се оневозможува поголем број од потенцијалните баратели да имаат пристап до бесплатна правна помош заради немање доволно финансии. Забележани се злоупотреби од адвокатите кои создаваат непотребни трошоци во предметите кои ги работат. Системот за правна помош во кривични предмети се регулира со Законот за кривична постапка и се спроведува од страна на судството, при што секој суд формално има своја буџетска линија за т.н. случаи „по службена должност“. Во пракса, сепак, бидејќи судовите немаат средства во оваа буџетска линија, трошоците ги користат од генералната буџетска линија на судот за договори и услуги.

Состојбите во системот на бесплатната правна помош со години наназад ги бележи Европската Комисија која констатираше пред се 1) недоволно финансирање на системот за бесплатна правна помош во апсолутен и релативен контекст во однос на компаративните европски стандарди; 2) недостаток од холистички пристап при поврзувањето на функциите и распределбата на улогите на разни актери од државниот и недржавниот сектор во рамките на системот за правна помош .

Стратешки насоки:

- Ефективен, ефикасен и одржлив систем за бесплатна правна помош преку Донесување на нов Закон за бесплатна правна помош:

- проширување на опсегот на корисници на бесплатна правна помош
 - јакнење на капацитетите на подрачните одделенија на МП
 - зголемување на опсегот на даватели на бесплатна правна помош
 - проширување на областите за бесплатна правна помош со исклучок на кривичната сфера
 - оптимизација на адвокатски трошоци за бесплатна правна помош
 - проширување на трошоците поврзани со бесплатна правна помош
 - надзор врз квалитетот на работата на бесплатна правна помош
- Унапредување на финансирањето на системот за правна помош доведувајќи го поблиску до средната вредност на СЕРЕЈ во однос на БДП на државата,
 - Соработка меѓу сите чинители во системот на бесплатна правна помош
 - Зголемување на степен на информираност за бесплатна правна помош
 - Развивање на механизми и индикатори за следење на квалитетот на бесплатна правна помош

3.6.2. Адвокатура

Актуелна состојба:

Адвокатурата како самостојна и независна јавна служба во РМ во континуитет постои од 1945 година. Постојниот Закон за адвокатура е донесен во 2002 година, но оттогаш е значително изменет со неколку одлуки на Уставниот суд кој укина дел од одредбите на Законот за адвокатурата. Членството во Адвокатската комора евидентира над 2500 активни адвокати, а постои тренд на зголемување на членството за околу 100 лица на годишно ниво, пред си заради неможноста за апсорпција на младите правници во

стопанскиот сектор. Соодносот на адвокати варира значително во зависност од регионот, бидејќи најголемата концентрација на правни професионалци се наоѓа во Скопје. Недостигот од адвокати во некои од регионите, на пример, во помалку развиените региони, е особено акутен. Уписот во Адвокатската комора нуди можност за практикување на правото на целата територија на земјата, без никакви ограничувања. Бројот на лиценцирани адвокати по глава на жител на компаративно европско ниво е важна мерка на резултатите од работењето за даден правосуден систем. Во моментот со 125 адвокати на 100.000 жители, Македонија достигнува повисоко ниво од средната вредност на земјите од СЕРЕЈ во висина од 98,5 адвокати на 100.000 жители.

Не постои систем за почетна обука на Адвокатската комора, и тој е заменет со приправнички стаж којшто може или не мора да придонесе во голема мера во подготовката за правосудниот испит. Иако според законот секој адвокат е должен да следува континуирана обука, нема конкретни програми, методологии, па дури ни простории за таа намена. Повеќето обучувачки активности се спроведуваат *ad hoc*, или со користење на извори на самофинансирање или се финансирани од донаторската заедница. Незадоволително е нивото на користење на ИТ во рамки на адвокатурата, што резултираше со слаба искористеност на можноста за електронска достава со судовите во РМ.

Во 2016 година адвокатската тарифа се промени и цените значително се зголемија без какви било претходни консултации со другите релевантни фактори, што значително се одрази на бесплатна правна помош, нотарските услуги и присилното извршување.

Стратешки насоки:

- Подобрување на квалитетот на адвокатската професија преку измена на Законот за адвокатура во правец на воведување на задолжителни континуирани обуки за адвокатите и утврдување на одговорност за нивната работа;
- Унапредувања на соработката меѓу Адвокатската комора и Министерството за правда, притоа зачувувајќи ги уставните гаранции за независност и автономија;

- Воспоставување на адвокатски канцеларии за давање на бесплатна правна помош на подрачје на секој суд во РМ од страна на Адвокатската комора;
- Унапредување на соработката помеѓу Министерството за правда и Адвокатската комора на Република Македонија во врска со содржината и практичната примена на адвокатската тарифа, а заради подобрување на пристапот до правда согласно целите на оваа Стратегија.
- Креирање на политика за контрола на квалитетот, механизми за оценување на капацитетот и алатки за нивно спроведување на ниво на Адвокатската комора и на регионално ниво.

3.6.3. Извршување

Актуелна состојба:

Новиот систем на извршување во РМ, воведен со Законот за извршување од 2005 година, беше најреволуционерното решение во земјава воведено во согласност со Стратегијата за реформи на правосудството од 2004 година, со што РМ стана лидер не само во регионот туку и пошироко. Извршителите функционираат од 2006 година и постојано се следат нивните перформанси. Постигнат е статус на брзо извршување каде што 50% од извршените предмети завршуваат во рок од 1 година без никаков трошок за државата. Вработени се над 500 лица во извршителските канцеларии, а огромен износ на средства (над 1 милијарда евра) се слеани повторно во правниот промет во државата.

Ваквата ситуација придонесе од 2014 година сферата на извршување да не претставува проблематично подрачје во извештаите на Европската Комисија си до Извештајот за 2016 година.

Донесувањето на новиот Закон за извршување во 2016 година, чија примена започна на 1.1.2017 година, значеше отстапување од постојниот концепт и предизвика бурни реакции во стопанскиот сектор на државата, а иницирани се и постапки пред Уставниот суд. Ваквата состојба беше детектирана и од страна на ЕК во извештајот за 2016 година каде што е констатирано дека избрзаното донесување на повеќе закони, по скратени постапки и

без соодветна консултација со засегнатите професии, генерира проблеми за чие решавање е потребна доследна политичка волја. Како главни проблеми се детектираа задолжителното застапување на доверителот пред извршител од страна на адвокат во барања за извршување кои се повисоки од 10.000 Ѓ, задолжителниот обид за вонсудска наплата на долгови за комуналните сметки пред иницирање на постапка за издавање на нотарски платен налог, екстремно сложена процедура за именување на извршители и назначување на заменици-извршители, неефективна постапка за полагање на електронскиот испит, како и превисока тарифа на извршителите.

Стратешки насоки:

- Јакнење на професионалните капацитети на извршителите, поедноставување на извршувањето, намалување на трошоците на извршувањето, соодветно конципирање на испитот за извршители и начинот на негово полагање.
- Континуирано следење на ефектите од извршувањето и на квалитетот на работењето на извршителите.

3.6.4. Нотаријат

Актуелна состојба:

Нотаријатот во Република Македонија е воведен во 1996 година, како самостојна, независна јавна служба со јавни овластувања која врши заверки на акти врз основа на закон, по барање на граѓаните, државните органи, правните лица и други заинтересирани институции. Функционирањето на нотаријатот позитивно се одрази врз целокупното функционирање на правниот систем, а особено влијаеше врз унапредувањето и зголемувањето на правната сигурност.

Во април 2016 година се донесе новиот Закон за нотаријат кој во голема мера го наруши претходниот концепт на нотаријатот и принципите на латинскиот нотаријат, што беше констатирано и од страна на ЕК во извештајот за 2016 година.

Стратешки насоки:

- Јакнење на професионалните капацитети на нотаријатот и зголемување на ефикасноста од нивната работа.
- Следење на резултатите и квалитетот на нотаријатот.

3.6.5. Алтернативни начини за решавање на спорови (АРС)

Актуелна состојба:

Алтернативните начини за решавање на спорови придонесуваат за побрзо, поефикасно и мирно решавање на спорните односи, и во рамките на начелото за пристап до правда. Во Република Македонија правниот систем дефинира три вида на АРС и тоа: медијација, помирување и арбитража во работните спорови, и арбитража при Стопанските комори.

Медијацијата во Република Македонија е воведена од 2006 година, но нејзината примена си уште е на многу ниско ниво. Во 2013 година се донесе нов Закон за медијација. Сепак, нефункционалниот концепт на медијација останува како забелешка која се провлекува со години наназад во прогрес-извештајот на Европската Комисија.

Се уште постои недостаток на лиценцирани медијатори пред си заради сложеност и несоодветен испит за медијатори.

Нефункционален е и Одборот за медијација, а доцнесе и процесот на формирањето на Комората на лиценцираните медијатори. Судството го стимулира двојниот концепт на медијација (медијација пред започнување на судската постапка и медијација во текот на

самата постапка). Академијата за судии и јавни обвинители е пасивна за организирање обуки на тема APC, особено за медијацијата и арбитражата.

Бројот на пријавени и запишани предмети во регистарот за евиденција на постапките на медијација кој го води Министерството за правда не се совпаѓа со бројот на запишани предмети во поединечните регистри на медијаторите. Ваквата состојба се должи на недореченостите на Законот во однос на обврската на медијаторите за пријавување на предметите до Министерство за правда и различните толкувања. Обидот за медијацијата иако е предвиден како можност во Законот за правда на децата, не се применува од причина што Јавното обвинителство нема доволно финансиски средства за да го почитува законот. Впечаток е дека адвокатите не ги запознаваат странките дека имаат право на избор спорот да горешат и на алтернативен начин. Свеста кај физичките лица за предностите на медијацијата останува сеуште ниска и треба да се работи на нејзино натамошно јакнење.

Помирувањето и арбитражата во работните спорови во Република Македонија е уредено со Законот за мирно решавање на работните спорови. Нагласена е потребата од поголема усогласеност меѓу релевантните закони..

Во Република Македонија постојат два постојани избрани судови - арбитража при Коморите и тоа: Постојаниот избран суд - Арбитража при Стопанската Комора на Македонија којшто е формиран во 1993 година и Постојан избран суд – Арбитража при Сојузот на стопански комори на Република Македонија, формиран во 2015 година.

Стратешки насоки:

- Законски измени во делот на испитот за медијатори со цел ревизија на испитот за медијатори, за да се земат предвид потребните компетенции и вештини кои тие треба да ги поседуваат; воведување на електронска достава во медијацијата, усогласување на водењето на регистрите за постапките на медијација кои ги водат Министерството за правда и медијаторите;

- Овозможување на претпоставки и поттикнување на јавните органи да ги решаваат меѓусебните спорни ситуации по пат на медијација;
- Стимулирање на примената на медијацијата во примена на Законот за правда на децата, парнични постапките против новинари за клевета и навреда, потрошувачките спорови, осигурителните спорови;
- Промоција на потребата и придобивките од медијацијата согласно Директивата на Европската комисија за медијација во граѓански и трговски спорови од 2011 година;
- Интензивирање на обуките посветени на медијацијата и арбитражата преку Академијата за судии и јавни обвинители.

3.6.6. Граѓански сектор

Актуелна состојба:

Организациите од граѓанскиот сектор (ГО) имаа значајна улога во македонското општество изминативе години како клучен фактор кој придонесе за разрешување на политичката криза во земјата и одржување на минималните професионални стандарди во правосудниот сектор.

Забележителен е позитивниот тренд на зајакнатата координација и вмрежување на граѓанското општество за цели на негово учество во соработката со Владата на Република Македонија, особено во делот на реформи во правосудниот сектор. Имено, во јули 2017 година 73 граѓански организации, научни работници и независни експерти како одговор на променетата политичка ситуација, т.е. формирањето нова Влада која изрази подготвеност да работи во насока на демократски реформи во земјата, дадоа свој придонес во процесот на подготовка на содржините во областите на јавните политики продуцирајќи го документот под назив „Предлог на граѓанските организации за итни демократски реформи“ во кој се содржани насоки и детални активности за враќање на демократските стандарди и вредности, за постигнување напредок во одредени области од јавните политики, како и за враќање на довербата на граѓаните во клучните државни институции.

Здружението на судии како професионално здружение се докажа како многу важна ГО во правосудниот сектор кое успеа да постои изминатиот период и да се наметне како релевантен фактор кој се обидува да го одржи професионалниот дигнитет и стручноста на судиите. Ова не остана незабележано од страна на меѓународната заедница која како позитивна ја нотираше неговата активност.

Стратешки насоки:

- Продолжување на соработката меѓу ГС и институциите на правосудниот сектор со продлабочување и интензивирање на соработката меѓу Министерството за правда и ГС во креирањето на политиките од областа на правосудството.

4. СТРАТЕШКО ПЛАНИРАЊЕ И КРЕИРАЊЕ ПОЛИТИКИ

Актуелна состојба:

Може да се констатира отсуство на стратешки пристап при креирањето политики во областа на правосудниот сектор. Утврдување на политиката на развој и реформи на правосудниот систем во државата не подразбира само законодавна иницијатива и измена на постоечката легислатива, туку и бројни други активности како следење на состојбите од областа, анализи, преземање на конкретни мерки и дејства. Подготовката на Стратегија за правосудниот сектор како и следењето на нејзината имплементација е токму една од дејностите што го сочинуваат стратешкото планирање и креирањето политики.

Дополнителен проблем претставува преклопувањето на одомаќинетиот термин „стратешко планирање“ (што означува планирање само на финансиските средства потребни за реализација на програмата за работа на институциите) од она што всушност треба да претставува стратешкото планирање - а тоа е заземање на став околу идните приоритети на секоја од институциите, креирање на мерките за реализација на секој приоритет и сосем на крајот финансиските импликации за нивна реализација. Стратешкото планирање не е активност која престанува со реализацијата на секоја засебна стратегија, туку е

континуирана активност која треба да се темели на принципите на анализирање, систематизирање, визионерство и планирање.

Стратешки насоки:

Координацијата на реформата во правосудниот сектор ќе биде клучна за да се гарантира целосниот ефект од законодавството во правосудниот систем. Системски и стратешки пристап за водство и следење на спроведување и оценување на Стратегијата што ќе содржи интерни и екстерни ревизиски механизми, меѓу другото, ќе промовира и вклучување на граѓанскиот сектор и донаторите од меѓународната заедница и на Европската Унија, што подразбира вистинско партнерство меѓу државните, недржавните и меѓународните чинители во реформирањето на македонскиот правосуден сектор.

Реактивирање на работата на Советот за реформи на правосудниот сектор со нагласена улога на претставниците од правосудството, академска заедница и граѓански сектор ќе обезбеди поефективна и инклузивна координација на реформата во правосудниот сектор на ниво на креирање политики.

Формирање посебна организациона единица во рамките на Министерството за правда со цел за координирање, следење и усогласување на сите реформски активности која за сите свои наоѓања и констатации редовно ќе го известува Советот за реформа на правосудниот сектор, како и стручната и научната јавност и невладиниот сектор.

Со цел за унапредување и зголемување на аналитичките и истражувачките капацитети на правосудниот сектор ќе се формираат и институционално зајакнат посебни организациони единици надлежни за поддршка на институционална и секторска реформа во рамките на ВСПМ, ССПМ, ЈОРМ, СЈОРМ, Академија за судии и јавни обвинители. Ваквите организациони единици ќе бидат задолжени за обезбедување податоци за: текот на примената на Стратегијата за реформа на правосудниот сектор, за работењето на Советот на реформа на правосудниот сектор и координација со соодветната организациона единица во рамките на Министерството за правда.

5. ПРАВОСУДНИ ИНСТИТУЦИИ, ДРУГИ ИНСТИТУЦИИ ВО ФУНКЦИЈА НА ПРАВОСУДНИОТ СЕКТОР

5. 1. Правосудни институции

5.1.1.Судство

Концептот на судската организација во Република Македонија ги отсликува минималните стандарди воспоставени со повеќе меѓународни правни акти, запазувајќи ги начелата на распространетост, непосредност и функционалност, притоа, имајќи ги предвид и процесните начела кои се однесуваат на двостепеноста на постапката, односно правото на ефективен правен лек и пристапот до суд.

Сегашната поставеност на првостепените судови, и годишните извештаи за работа укажуваат на нерамномерно предметско работење, притоа забележителни се поголеми отстапки кои сугерираат мерки во насока на оценување на нивната функционалност и економичност. Оттука, аргументирани се заложбите за намалување на бројот на основните судови.

Во однос на апелационите судови, легитимно е прашањето на воедначената судска пракса и рамномерната оптовареност и ажурност, како и за бројните притисоци и влијанија што се вршат при одлучувањето на апелационите судови. Компаративните искуства сугерираат повеќе решенија.Едно од нив е решението за распределба на предметите по автоматски пат на различни апелациони судови со што би се внел моментот на неизвесност при одлучувањето на апелационо ниво. Следна придобивка од ваквото решение е што тоа претставува солидна основа за воедначување на судската пракса. На крајот, значаен резултат од примената на ова ново решение е тоа што со него се обезбедува еднаква оптовареност на сите судии од сите апелациони подрачја.

Бројот на судии по глава на жител во Република Македонија е повисок од европскиот просек, што ја наметнува потребата да се направи анализа која ќе биде основа за оптимизација на бројот на судии. Ваквиот пристап ќе овозможи организациони и

финансиски придобивки во однос на креирањето на подобри организациони и финансиски предуслови за судиите.

Распоредот за судење треба да се регулира со законски одредби за да се воспостави профилот на судијата за постапување по одредени предмети, притоа да се внимава на соодносот на тежината на предметот со искуството, поточно судискиот стаж на судијата.

Во идниот период потребно е да се направи јасна дистинкција меѓу заштитата на уставно загарантираинте права во надлежност на редовните судови и оние кои се или треба да бидат во надлежност на Уставниот суд. Доколку анализите покажат дека е потребно воведување на уставната жалба како механизам за заштита на слободите и правата загарантирани со Уставот и со Европската конвенција за човекови права, и последен филтер пред поднесување на тужба (апликација) против државата пред ЕСЧП, неопходно ќе биде претходно кадровско и професионално доекипирање и зајакнување на капацитетите на Уставниот суд .

5.1.2. Судски совет на Република Македонија

Важечкиот Закон за Судски совет предвидува 8 членови на Судскиот совет кои се избираат на непосредни избори од страна на судиите, 5 членови од редот на истакнати правници по предлог на претседателот на државата и Собранието на РМ, претседателот на Врховен суд и министерот за правда. Ваквото законско решение претставува солидно решение доколку не би постоеле политички влијанија при изборот на членовите на Судскиот совет и нивната работа. Констатирана е потреба од промена на условите и критериумите за избор на членовите на Судскиот совет. Конкретно, потребно е да се предвиди учество на претседателот на Врховниот суд во работењето на Судскиот совет без право на глас, аналогно на учеството на министерот за правда.

Треба да се овозможи зацврстување на независноста и непристрасноста на Судскиот совет со воспоставување на депрофесионализација на членовите на Судскиот совет од редот на судиите.

Иако досега од страна на Судскиот совет направени се одредени напори да се подобри транспарентноста, особено преку редовно ажурирање на својата интернет-страница и со овозможување присуство на новинарите и граѓанските организации на седниците, сепак констатиран е недостиг на јасни процедури за јавноста и пристапноста на работата на Советот. Оттука, во делот на јавното работење и пристапност до работењето, потребно е уредување на јасни процедури за јавноста во работењето на Судскиот совет преку јавно објавување на сите одлуки кои ги носи Советот особено за избор, унапредување, оценување, дисциплинска одговорност, разрешување на судии, записници од седници со листите за гласање, анализи, заклучоци, извештаи и соопштенија за сите активности на Советот на веб-порталот.

Стратешките определби и насоки за идно постапување утврдени во делот за независноста и одговорноста во правосудниот сектор особено ќе бидат земени предвид при подготовката на измените на законската регулатива за Судскиот совет.

Во 2015 година во насока на одвојување на фазите на постапката за дисциплинска одговорност на судија (поведувањето на постапката, водењето истрага и одлучувањето за дисциплинска одговорност на судија) формирано е ново тело, односно Совет за утврдување на факти и покренување на дисциплинска постапка со задача да постапува по претставки и поплаки против судиите во улога на истражно тело. Меѓутоа вака воспоставениот Совет како нова институција не гарантира подобро управување со судството. Во согласност со препораките на Венецијанската комисија се планира целосно да се укине Законот за Советот за утврдување на факти и поведувањето дисциплинска постапка кај членовите на Судскиот совет да се врати во сила притоа утврдувајќи дека членовите кои биле вклучени во фазата на иницирање на дисциплинската постапка како обвинители или „истражители“ нема да учествуваат во пресудувањето на дисциплинскиот предмет како „судии“.

Постои потреба од јакнење на капацитетите на Центарот за статистика и аналитика на Судскиот совет и формирање нови организациони единици за следење и анализирање на состојбите во судството (методологија на судска статистика и воедначување на судската статистика), стратешко планирање, проценка на потребите, управување и распределба на ресурсите во рамки на судството.

5.1.3. Јавно обвинителство

Во 2010 година донесен е нов Закон за кривичната постапка (ЗКП) којшто започна да се применува од декември 2013 година. Со него суштински се изменија и зголемија овластувањата на јавното обвинителство особено во претходната постапка, но и во текот на другите фази од кривичната постапка. Сепак, не е донесен нов Закон за јавното обвинителство. Од ова произлегува дека јавното обвинителство функционира врз основа на неусогласени материјални и организациски прописи. Покрај тоа не е извршено ниту квалитетно екипирање на јавнообвинителската служба.

Неформирањето на истражните центри во јавното обвинителство, коишто треба да бидат алатка на јавниот обвинител во преземањето на потребните дејства во претходната постапка и да претставуваат начин за институционализирање на соработката меѓу обвинителите и полицијата е сериозно констатиран проблем.

Постои електронски систем за управување со предметите кој не овозможува електронска распределба со запазувањето на принципот на неизвесност. За системот за управување со предметите потребно е негова доследна примена и поголема ангажираност и волја од страна на јавните обвинители и јавнообвинителската служба, како и надополнување на техничките ресурси. Неговото реално ставање во употреба како и воведувањето на електронски систем за распределба ќе придонесе кон институционализирање на принципот на функционална (лична, процесна) независност на обвинителот. Се забележува висок степен на недоопременост со компјутери, скенери, сервери, принтери, а мрежите се наоѓаат во особено критична состојба.

Констатирано е отсуството на капацитети за стратешко планирање, буџетско и финансиско управување.

Посебен проблем претставува просторната неиздвоеност на јавните обвинителства од судовите. За таа цел потребно е креирање на просторни услови за успешно извршување на работата на обвинителствата.

Според Извештајот на СЕРЕЈ постои пониска стапка на необвинителски кадар по обвинител (1,0) во споредба со европскиот просек од 1,6.

Системот за оценување на обвинителството се одвива на тој начин што хиерарски надредениот обвинител ги оценува подредените обвинители. Остануваат спорни јасноста и предвидливоста на фактичките критериуми за оценувањето, како и фактот дека тие претставуваат дел од подзаконските акти на Советот на јавни обвинители на Република Македонија. Системот за оценување акцентот го става врз квантитативни, а не врз квалитативни параметри.

Оттука потребно е да се раздвои системот за индивидуално оценување на обвинителите од системот за оценување на работата на обвинителството како институција, и да се регулира постапката за утврдување на дисциплинска повреда и на нестручно и несовесно вршење на функцијата на јавниот обвинител со Законот за јавно обвинителство.

За правилно функционирање на Јавното обвинителство потребно е да се воспостави меѓуинституционална оперативна соработка и синхронизација со органите на прогон, судовите, пенитенцијарните установи и адвокатската комора.

Организацијата на Јавното обвинителство ќе ја следи судската организациона поставеност во државата.

Недоволните активности во кривичните истраги на јавното обвинителство во целина, а особено на ОЈО за гонење на организиран криминал и корупција во случаи со висок политички предзнак, поради инволвираност на носители на високи политички функции во државата, придонесе за формирање на посебно обвинителство – Јавно обвинителство за гонење на кривични дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите.

Заради постојното законско решение кое се однесува на мандатот за постапување на Јавно обвинителство за гонење на кривични дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите, а имајќи ги предвид бројноста и сложеноста на предметите во надлежност на ова обвинителство, потребно е да се создадат законски предуслови за продолжување на неговата работа како посебно ЈО со автономни надлежности во рамките на ЈО. Оваа цел ќе биде постигната со инкорпорирање на

одредбите за надлежноста на Јавното обвинителство за гонење на кривични дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите од посебниот закон во ЗЈО. Тргувајќи од постојната кадровска и техничка екипираност на Јавното обвинителство за гонење на кривични дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите, неговата надлежност како посебно основно јавно обвинителство за цела територија на РМ, со седиште во Скопје, во рамките на ЈО треба да биде проширена и со гонење на кривични дела од висок профил на корупција (white-collar crime). Ваквата организациска поставеност на јавното обвинителство ќе биде проследена и со соодветна организација во рамките на судството.

5.1.4. Совет на јавни обвинители на Република Македонија

Советот на јавни обвинители е пасивен и невлијателен чинител во креирањето и развојот на сите релевантни политики за дејноста на јавното обвинителство. Неговата улога е сосема незабележителна и кај обезбедувањето на принципот на функционална независност на обвинителите од нивните претпоставени во хиерархијата. Сето ова ја потенцира потребата од зголемување и јакнење на улогата на Советот на јавни обвинители во процесот на планирање и подготвување на соодветни законски решенија од областа на кривичната постапка, казнената политика и најважно од сè, кај спроведувањето на обвинителската слобода на одлучување.

Капацитетите за административна поддршка на Советот на ЈО треба значително да се развијат за да може да постои сигурност дека Советот на ЈО ќе може да ја извршува својата проширена улога за стратешкото планирање, пристапот до професијата и развојот на кариерата, етичките и дисциплинските прашања, буџетските прашања и комуникацијата и односите со јавноста.

Недостигот од капацитети за стратешко планирање е исто така поврзан со недоразвиените капацитети за истражување и анализа на административните служби кои што имаат задача да обезбедуваат компаративен преглед и анализи за формулирање на законодавните измени во име на ЈО.

Изборот на обвинители во основните јавни обвинителства, кој го врши Советот на ЈО, е пропишан релативно детално, но критериумите и постапките за именување во повисоките јавни обвинителства се недоволно уредени.

Со постојните правила се обезбедува „вертикално“ напредување во повисоко обвинителство, но не и „хоризонтално“ распоредување во рамките на истото обвинителство во согласност со областа на специјализација.

Советот на ЈО со Правилник го уредува надзорот над работата и постапувањето на ЈО, но кај него нема активна улога. Надзорот, непосредно, го врши повисокиот јавен обвинител. Потребно е предвидување на поактивна улога на Советот на ЈО при вршење на надзорот со негово редовно известување како и со давање на можност Советот на ЈО да покренува иницијатива за вршење на надзор.

Надлежноста и постапката на Советот на ЈО за начинот на постапување по претставките од јавноста против конкретен обвинител не се прецизно уредени со закон. Исто така не постои можност член на Советот на ЈО по сопствена иницијатива да покрене дисциплинска постапка против јавен обвинител.

Дисциплинските постапки се водат врз основа на непрецизни процесни правила пропишани со подзаконски акти на Советот на ЈО во кои отсутствуют одредби за докажување, за носење на аргументирана и јавно објавена одлука, за примена на принципот на сразмерност при изрекувањето санкција. Не се пропишани критериуми за членови на дисциплинската комисија. Генерално, прибирањето докази во дисциплинските предмети е тешко бидејќи не постои електронски систем за управување со предметите, којшто би обозможил целосен список на записи и слични податоци преку кој ќе може да се следи работењето на секој обвинител и да се констатира евентуално несоодветно мешање во постапување по предмети од страна на кој било обвинител или неговиот претпоставен. Дополнително, не постои еден унифициран систем за ефективно прибирање и употреба на статистика, со што се попречува, меѓу другото, истражувањето и собирањето докази во дисциплинските предмети, што ќе се надмине со целосно ставање во функција на системот за управување со предмети. Потребно е јакнење на капацитетите и надлежностите на Советот на ЈО.

Во Законот за Совет на јавните обвинители, не е предвидена ниту колективна ниту индивидуална одговорност за членовите на Советот за неизвршување на своите надлежности, односно за нестручно и несовесно извршување на надлежностите. Потребно е законски да биде регулирана одговорноста на членовите на Советот на јавни обвинители.

Транспарентноста на Советот на јавни обвинители е на незадоволително ниво, имајќи предвид дека интернет-страницата не се ажурира редовно. Ограничено е присуството на новинарите и граѓанскиот сектор на седниците, поради што неопходно е да бидат уредени јасни процедури во делот на јавноста во работењето преку јавно објавување и образложување на сите одлуки кои ги носи Советот особено за избор, унапредување, оценување, дисциплинска одговорност, разрешување, записници од седниците, анализи, заклучоци, извештаи и соопштенија за сите активности на Советот на веб-порталот.

5.1.5. Академија за судии и јавни обвинители

Македонија е држава во која влезот во судската и обвинителската професија не е детерминиран со никакво претходно работно, а со тоа и животно искуство во правната струка на идните судии и јавни обвинители, туку единствено е условен со поседување диплома од завршени правни студии, положен правосуден испит и задолжителна т.н. почетна обука во Академијата за судии и јавни обвинители. Ова е причината што во Македонија постои законска можност, а за жал станува и практика, лица на многу млада возраст да станат судии, а нивни стручни соработници да бидат правници со положен правосуден испит кои имаат работен стаж во судството поголем од животниот век на новоизбраниот судија.

Македонија е единствената држава во која Академијата за судии и јавни обвинители има единствена одлучувачка улога за тоа кои ќе бидат идните судии и јавни обвинители во државата. Во оваа насока таа како институција е позначајна и помоќна и од Судскиот совет и Советот на јавни обвинители при изборот на судии и јавни обвинители. Кога станува збор за избор на судии во основните судови, всушност Судскиот совет има само формална улога и значење, а фактичката моќ на одлучување е сконцентрирана во Академијата. Во минативе

десет години праксата покажа бројни примери каде што ваквото законско решение е лошо и не ги оправдува целите на законодавецот – не се зголемува транспарентноста при приемот на нови судии и јавни обвинители, не се гарантира прием на најквалитетните кадри (имаше и периоди кога никој не се пријавуваше на огласите на Академијата), испитите се компјутеризирани и стандардизирани што е сосем несоодветен начин за тестирање на знаење на иден судија или јавен обвинител, се спречува влез во судскиот систем на искусни и докажани правници од областа на адвокатурата или од редот на универзитетските професори, стручните соработници во судовите и сл. Во иднина не би смеело да се остави Академијата да биде единствен филтер за влез на нови судии и јавни обвинители во правосудниот систем. Затоа се предлага на мал дел од идните судии и јавни обвинители да им биде алтернативен влез во судската и јавно-обвинителската професија, при што после нивниот избор тие би посетувале куса почетна обука која ќе ги опфати спецификите на професијата.

Што се однесува до континуираната обука на судиите и јавните обвинители како дејност на Академијата за судии и јавни обвинители, нејзината цел треба да биде одржување на нивната интелектуална и стручна кондиција, надградување со нови знаења и вештини, совладување на измените на законите, како и секоја нова регулатива од областите во кои судат и работат, стимулирање на меѓународната размена на искуства и сл., - со еден збор, спречување на нивното професионално стареење.

Составот на членовите на органите на управување и раководење како и критериумите за нивниот избор, задолжително треба да претрпи измени бидејќи најголемите недоследности во нивната работа се воочени токму заради лошите законски одредби чија примена овозможува бројни манипулации.

Решението за излез од наведената состојба би требало да биде законското утврдување за тоа дека одреден процент на новопримени судии, да можат да се избираат од редот на искусните правници, а за останатите да важат правилата за избор во судии преку посетување на задолжителна почетна обука во Академијата.

За поквалитетно и поефикасно функционирање на Академијата потребно е нејзино кадровско и техничко доекипирање проследено со обезбедување на соодветни просторни услови.

5.2. Државни органи, установи, професионални здруженија и граѓански организации во функција на правосудниот сектор

- Собрание на Република Македонија
- Уставен суд на Република Мкедонија
- Влада на Република Македонија
- Министерство за правда
- Народен правобранител
- МАНУ и универзитети
- Адвокатска комора на Република Македонија
- Нотарска комора на Република Македонија
- Комора на извршители на Република Македонија
- Комора на медијатори на Република Македонија
- Здружение на судии на Република Македонија
- Здружение на јавни обвинители
- Здружение на судска администрација
- Професионални здруженија
 - Здружение за кривично право и криминологија
 - Македонско пенолошко друштво
- Граѓански организации

6. РЕФОРМИ ВО ПОСЕБНИ ОБЛАСТИ

6.1. Казнено-правна област

Честите и многубројни измени и дополнувања на Кривичниот законик и особено големиот број вонкривични прописи доведоа до тоа да се изгуби смислата за кодификација на сите кривични дела во Кривичниот законик. Овие појави предизвикаа проблеми на неколку нивоа и тоа: прво, во пропишувањето на кривичните дела, отстапувајќи од принципите и номотехниката содржани во Кривичниот законик и, второ, создавајќи потешкотии за судиите, јавните обвинители и другите надлежни субјекти при примената на одредбите со кои се пропишани кривичните дела во другите закони, имајќи ја предвид нивната конфузност и неусогласеност со Кривичниот законик. Воедно, констатирана е неусогласеност на пропишаните казни во однос на тежината на кривичните дела, односно заштитеното добро. Се забележува и потребата од усогласување на казнената област со најновите ЕУ директиви.

Во однос на констатираните состојби се наметнува потребата од донесување на нов Кривичен законик (КЗ) кој покрај горенаведените содржини нужно треба да содржи нови правила за одмерување на казната. На овој начин престанува потребата од постоење на Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната, кој од неговото донесување трпи постојани критики од стручната и научната јавност. Потребата од постоење на овој закон се надминува и со новата организација за работата на апелационите судови посочена во делот за организација на судството.

Законот за кривичната постапка беше донесен во 2010 година, а започна да се применува од 1 декември 2013 година. Со него се измени системот на казнената правда со нагласена улога на јавното обвинителство во однос на претходната постапка, се предвиде формирање на истражни центри при јавното обвинителство, се воведо посебен стадиум за оцена на обвинителен акт, се измени концептот на главната расправа, се редифинираше процесната улога и овластувања на судот, странките и бранителот, а се прифати и концептот за спогодување за кривичната санкција и сл.

Констатирана е злоупотреба на мерката притвор во кривичните постапки за полесните кривични дела наспроти трендот на целосно отсуство на мерката притвор кога станува забор за предметите поврзани со корупција и политички предзнак за чие гонење е надлежно Јавното обвинителство за гонење на кривични дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите. Притворот се злоупотребува и како мерка за принудување на осомничениот на спогодба за признавање на вината. Потребно е допрецизирање на одредбите за притвор и градење на систем за воедначени практики на судиите и јавните обвинители.

За да се следи квалитетот на обезбедената правна помош од страна на бранителите по службена должност како и на бранителите поставени од страна на судовите во случај на одбрана за сиромашни и да се избегне фаворизирање на адвокати на штета на ефективна одбрана потребно е во рамките на Адвокатската комора на РМ да се воспостави независен механизам за оцена на квалитетот на обезбедената одбрана.

Посебно загрижува дисфункционалноста на пристапот до бранител во кривичната постапка. Нема подетални стандардизирани пишани процедури и механизми што ќе го обезбедат или олеснат остварувањето на правото на бранител на осомничениот кога тој е повикан на испитување во полиција, особено ако е лишен од слобода, што е само една од причините зошто осомничените во Република Македонија речиси никогаш не користат бранител во полиција.

Потребата од надминување на невоедначеното толкување поради непрецизност на одредени законски одредби и нивната практична примена, хармонизирање со новодонесените директиви на ЕУ и исполнување на препораките од ГРЕТА, се основа за измени и дополнувања на ЗКП.

Со цел исполнување на меѓународно прифатените обврски на РМ, а заради компензација на жртви од кривични дела, потребно е законски да се уреди формирањето на посебен државен фонд за компензација на жртвите.

Системот за заштита на сведоците воведен во 2005 година укажува на бројни проблеми и недоследности во примената. Со оглед на тоа дека Законот за заштита на сведоци се применува повеќе од една декада, а во меѓувреме во казнено-правниот систем

настанаа крупни легислативни измени, се наметна потребата за преиспитување на определени одредби содржани во него. Министерството за правда работи во насока на прилагодување кон воочените проблеми во практичната примена, како од аспект на мерките за заштита, институционалното јакнење и функционалноста на предвидените органи со постојниот закон (Советот за заштита на сведоците и Одделението за заштита на сведоците), така и негово усогласување со другите прописи од казнената област. Исто така, еден од приоритетите во однос на овој закон е да се уреди прашањето за заштита на сведоците во постапките за гонење на кривичните дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите.

Системот за правда за децата е воспоставен со Законот за малолетничка правда, унапреден со Законот за правда за децата си уште се соочува со постоење лоши материјални услови, недостаток на основно образование и систематска ресоцијализација на децата лишени од слобода, па упатува на постоење сериозна загриженост и потреба од напори за дополнително зајакнување на правата на детето. Воедно, констатирана е неусогласеност со ЗКП и Законот за прекршоците, како и директивите од ЕУ. Поради наведените причини потребни се измени во Законот за правда на децата, во правец на негово усогласување со останатите закони и ЕУ директивите, зајакнување на заштитата на децата жртви на кривичните дела, внесување процедурални одредби во однос на текот на главниот претрес, олеснување на пристапот на децата - жртви до правен совет и застапување, и формирање на Фонд за обесштетување на децата жртви. Измените мора да ги зајакнат и механизмите за превенција на детското престапништво на локално и централно ниво, како и институционално, материјално и функционално зајакнување на Државниот совет за превенција на детското престапништво.

Меѓународната соработка во кривичната материја е регулирана со Законот за меѓународна соработка во кривичната материја од 2010 година, којшто започна да се применува во исто време со ЗКП, од 1 декември 2013 година.

Во 2008 година е потпишан договорот со EUROJUST, а државата има потпишан договор и со EUROPOL и е членка на INTERPOL, ILECU и на SELEC/SEEPAG. Државата има назначено и контакт лица за EJM.

Потпишани се и ратификувани сите релевантни меѓународни инструменти од областа на меѓународната правосудна соработка и меѓународната правна помош, нивните дополнителни протоколи. Ратификуван е и Третиот дополнителен протокол кон Европската конвенција за екстрадиција. Воедно, државата има потпишано многубројни билатерални договори со државите од регионот и пошироко.

Заради надминување на воочените проблеми во примената на законот во пракса, особено во делот на скратена постапка за екстрадиција и одредбите за определување на екстрадиционен притвор ќе се пристапи кон измена на Законот за меѓународна соработка во кривична материја. Потребно е на сите практичари инволвирани во примената на законот да им се овозможи редовна обука заради правилно толкување и примена на облиците за меѓународна соработка.

Во врска со препораките од Венецијанската комисија предмет на измени и дополнувања се Законот за заштита на укажувачи и Законот за заштита на приватноста.

Со оглед на тоа дека во рамките на Министерството за правда беше донесена Национална стратегија за развој на пенитенцијарниот систем (2015-2019), во овој дел опфатени се единствено прашањата кои не се содржани во Националната стратегија, но и некои проблеми кои произлегоа од нејзината примена и за чие надминување се предлагаат конкретни решенија.

Се предвидува носење на нов Закон за извршување на санкциите со кој ќе се изврши усогласување на законската регулатива од областа на извршување на санкциите со стратешките цели предвидени во Националната стратегија. Во одредени судови да се зголеми бројот на судии за извршување на санкции.

За да се обезбеди ефикасен пенитенцијарен систем со професионален пристап во организирање и надзор над работењето на казнено-поправните и воспитно-поправните установи, а со цел подобрување на клучните области на функционирање на пенитенцијарниот систем, исполнување и почитување на највисоките европски стандарди за извршување на санкциите, потребно е оценување на успешноста при примената во пракса на Општата когнитивна програма за когнитивно-бихејвиорален пристап во третманот на осудените лица и ревидирање на надлежноста на директорот на Управата за

извршување на санкции, зголемување на надлежностите на директорите на казненопоправните и воспитно-поправните институции, воспоставување на ефикасен систем за постапување по жалби, по пријавени случаи за несоодветно постапување со затвореници и примена на прекумерна сила, и соодветно евидентирање и оценување на случаите.

Во делот за пробација потребно е целосно екипирање на службата за пробација со соодветен стручен кадар на цела територија на државата. Исто така потребно е донесување на подзаконските акти кои произлегуваат од законот.

6.2. Управно-правна област

Управниот спор како судска заштита на правата на граѓаните од незаконските акти и работа на управата во Република Македонија има долга традиција. За првпат е воведен со Законот за управни спорови во 1952 година, надополнет со нов Закон за управните спорови во 1977 година и со последниот трет Закон за управните спорови донесен во 2006 година со кој во државата се формираше посебно специјализирано управно судство. Овој закон е изменет и дополнет во 2010 година со одредби за формирање Виш управен суд без да се пропишат одредби за водење на постапка пред овој Суд.

Најголемите проблеми со кои граѓаните се соочуваат во управно-правните односи со државата (со јавните органи во согласност со терминологијата на ЗОУП) се состојат:

- прво, во долготрајноста на целокупната управна постапка (управна постапка пред јавните органи, по која следува управен спор) и
- второ, во неизвршувањето на одлуките донесени од страна на управното судство.

Должината на постапката која се состои од пет инстанции и тоа две пред органите на државната управа наречени јавни органи и три во рамки на управниот спор пред Управниот суд, Вишиот управен суд и декларативно пред Врховниот суд на РМ, ја прават заштитата на правата на граѓаните задоцнета и скапа. Големиот прилив на нови предмети, но и задоцнетото отпочнување со работа на Управниот суд (бидејќи Судскиот совет со месеци не можеше да изврши избор на управни судии, а Врховниот суд по сила на Законот престана со

решавање на управните спорови), Управниот суд ја започна својата работа со големо заостанување на предмети пренесени од Врховниот суд што резултира со негова неефикасност дури и денес без разлика на тоа колку се зголемува бројот на решени предмети на годишно ниво од страна на овој Суд.

Во повеќедеценискиот систем на управно-правната заштита од незаконското работење на јавните органи, во 2010 година нечујно, без никакви претходно спроведени анализи, без јавни расправи и дебати, без учество на пошироката стручна и научна јавност, беа сменети Законот за судовите и Законот за управните спорови и со нив е воведен нов судски орган во организацијата на судството – Виш управен суд. По седум години од формирањето на овој Суд не постои ниту една анализа за целисходноста од неговото постоење, за финансиските импликации од неговата работа, за ефикасноста на управниот спор по формирањето на Вишиот управен суд. Она што се забележува од истражувањата на академската заедница и невладините организации е следново: се одолговлекува заштитата на правата на граѓаните, се потврдуваат истите пресуди на Управниот суд кои претходно биле укинати и вратени на повторно решавање, што за странката значи само губење време и зголемување на трошоците, до Вишиот управен суд се поднесени исклучително голем број жалби од страна на државното правобранителство кое ги застапува јавните органи кои одеднаш од тужена странка пред Управниот суд стануваат тужители пред Вишиот управен суд.

Најкритикувана и неоправдана новина во измените на ЗУС од 2010 година, покрај формирањето на Виш управен суд, е давањето можност, односно право и тужениот орган кој учествувал во управниот спор да може да покрене жалба до Вишиот управен суд. Ваквото решение се коси со основната идеја и цел на управниот спор, кое се состои во тоа дека управно-судската контрола претставува надворешен облик на контрола на органите на јавната администрација во која се цени законитоста на поединечните конечни управни акти. Во ниту една држава во светот, органите на државната управа не можат да обжалат пресуда на управен суд со која нивниот акт е прогласен за незаконит, бидејќи смислата на управното судство се состои токму во тоа – да ја контролира законитоста на актите на управата тогаш кога граѓаните вложиле тужби со кои бараат да се укинат незаконските.

Констатирана е излишност од тоа јавните органи во управниот спор кој се води против нив да бидат застапувани од државното правобранителство. Имено, во согласност со ЗОУП од 2015 година службеникот кој ја водел управната постапка, должен е таа постапка и да ја заврши или со други зборови да го донесе и да го потпише решението. Тој одговара на жалбените наводи против своето решение пред второстепената државна комисија што одлучува по жалби во управна постапка. Ако граѓанинот во својство на странка повел управен спор против второстепеното решение на државната комисија, не постои никаква логична или правна оправданост, државниот правобранител да го застапува јавниот орган во таквиот управен спор. Уште понелогично и понеоправдано е кога државниот правобранител во име на јавниот орган носи жалби против пресудите на Управниот суд, што во моментот за жал претставува пракса во Република Македонија.

Од друга страна, од некои чудни и необјасниви причини, законските решенија предвидуваат можност за застапување на централните јавни органи од страна на државното правобранителство во управен спор, но не и органите на локалната самоуправа.

Неодлучувањето во полна јурисдикција од страна на судиите на Управниот суд претставува дополнителен проблем за граѓаните кој создава пинг-понг ефект во заштитата на нивните права. Од една страна, тие добиле пресуда во своја полза од Управниот суд, но од друга страна наместо таа мериторно да го реши нивниот проблем, ги враќа на повторно водење управна постапка пред органите на државната управа. На тој начин, граѓаните се здобиле со судска правда *de jure* или на хартија, но не и *de facto* или реално. Овој проблем е последица од недостигот на списите од страна на тужените органи на државната управа во текот на управниот спор заради што Управниот суд не може да одлучува мериторно во спор на полна јурисдикција.

Пресудите со кои Управниот суд ги укинува решенијата на органите на државната управа и ги враќа на повторно решавање со конкретни судски напатствија не се извршуваат од страна на органите на државната управа кои повторно носат решение со иста содржина како претходно укинатото решение. Управниот суд се соочува со проблем на неизвршување на неговите пресуди, појава која не е забележана во ниту една држава во која се применува доследно начелото на владеење на правото.

Споровите од управните договори, иако се изрично утврдени со ЗУС од 2006 година, а од 2015 година и со ЗОУП како надлежност на Управниот суд сè уште во најголем број се решаваат пред редовните судови и во оваа сфера постои целосна невоедначеност во примената на правото.

Условите за работа на Управниот суд (просторни, технички и кадровски) се сведени на минимум и сосема несоодветствуваат за суд од овој ранг, кој се справува со најзначајните спорови против државата.

Заради сите негативни состојби констатирани погоре потребно е носење на потполно нов Закон за управните спорови (ЗУС), како и менување на Законот за судовите.

Двостепеноста на судските постапки загарантирана со Уставот на Република Македонија во управните спорови ќе биде реализирана така што правото на жалба ќе се однесува на случаите кои Управниот суд ги решил мериторно и ќе се решава пред управно одделение во Врховниот суд на РМ. Со судиите од постојниот Виш управен суд ќе се зајакнат кадровските капацитети на постојниот Управен суд со што би имало ефикасност во својата работа и намалување на бројот на предмети. Во новиот ЗУС треба да се уредат правилата за жалбената постапка.

Органите на државната управа, како и останатите јавни органи, регулаторни тела и сл., нема да можат да се јават во својство на тужители во управен спор, ниту пак ќе можат да ја обжалат пресудата на Управниот суд со која се укинува нивното решение.

Државното правобранителство нема потреба да ги застапува јавните органи во управни спорови со оглед на новите решенија во Законот за општа управна постапка (ЗОУП) според кои службеното лице кое ја води постапката го донесува и конечниот акт. Оттука, службеното лице претставувајќи го јавниот орган ќе ги брани своите одлуки во управен спор.

Потребно е да се преземат мерки за доследна примена на задолжителноста на судските пресуди и да се предвиди начин на кој ќе се утврди колку од правосилните пресуди се извршени во законски предвидениот рок од 30 дена. Ова е еден од европските принципи наведени во Протоколот.

Во ЗУС треба да бидат содржани одредби за санкционирање на јавните органи кои на Управниот суд нема да му ги достават потребните списи за правилно водење и завршување на управниот спор.

Потребни се специфични обуки на управните судии за правилно судење на спорите од управните договори кои ќе бидат спроведени од домашни и странски експерти, од практичари вработени во договорните органи и од судии на Врховниот суд.

Бројот на судења со одржана јавна расправа потребно е да се зголеми.

Законот за управни спорови треба да се усогласи со Законот за општата управна постапка од 2015 година.

Постои потреба од дополнување и прецизирање на одредени податоци во рамките на Годишните извештаи за работа на Управниот суд, како на пример колку одлуки се донесени во спор на полна јурисдикција, колку одлуки се донесени по претходно одржана усна расправа, колку од одлуките ги донел судија поединец, односно да се прецизира основот на одлуките кои се уважени.

Нужно е потребно подобрување на просторните и техничките услови за работа на Управниот суд за да можат управните судии поефикасно да ја вршат својата работа, но и да се здобијат со потребното достоинство и интегритет.

6.3. Прекршочно-правна област

Прекршочно-правната област во РМ претрпе бројни измени во изминатиот период, но таа и натаму останува нефункционална и спорна.

Македонскиот правен систем познава две категории на казниви дела: кривични дела и прекршоци. Кривичните дела се регулирани со Кривичниот законик, а прекршоците со Законот за прекршоци. Со Законот за судовите од 1995 година се укинаа поранешните судови за прекршоци и се востанови единствена судска организација. Пред донесувањето на овој закон за полесната категорија на казниви дела – прекршоците, надлежност за изрекување на санкции имаа судовите за прекршоци, но и органите на државната управа и јавните служби на кои со закон им беа дадени овластувања да изрекуваат такви санкции.

Со Одлука на Уставниот суд на Република Македонија од 1996 година беше укината одредбата од Законот за судовите со која беше уредено дека за определени видови прекршоци може да решаваат други видови органи (царински, девизни, надворешно трговски и даночни). Ваквата одлука беше резултат на толкувањето на Уставниот суд дека, за сите казниви дела според Уставот можат да одлучуваат само судовите. Како последица на оваа одлука, бројот на прекршочни предмети пред основните судови кои бележеа континуирана неажурност енорно се зголеми. Поради ненавременото решавање на прекршочните предмети најголем дел од нив застаруваа со што се доведе во прашање целисходноста од водењето на постапката. Од друга страна, органите на државната управа, на кои им беа одземени овластувањата за водење прекршочна постапка и изрекување на санкции, се најдоа во пасивна позиција без можност ефикасно да постапуваат во спроведувањето на нивните надзорни овластувања.

Со прогласувањето на амандманите за измена на Уставот на Република Македонија во декември 2005 година, поточно со амандманот XX се создаде можност, во случаи определени со закон, за прекршок, санкција да може да изрече орган на државна управа или организација, или друг орган што врши јавни овластувања, чијашто конечна одлука ќе подлежи на судска заштита под услови и постапка уредени со закон. Оваа уставна одредба правно се операционализираше со донесувањето на Законот за прекршоци во мај 2006 година. Она што претставуваше најголем недостаток на овој Закон за прекршоци е неговата номотехничка сложеност, бидејќи во еден ист законски текст се систематизираат два потполно различни видови на прекршоци како казниви дела и две потполно различни правни постапки пред различни носители на државната власт – судство и управа. Истовремено, Законот содржеше и одредба според која со посебните материјални прописи може да се пропишуваат глоби за прекршоци надвор од рамките утврдени со Законот за прекршоци како општ пропис и системски закон. Оваа законска можност беше искористена на тој начин што со енорно голем број материјални закони органите на државната управа предвидоа во својата надлежност и право да изрекуваат глоби од неколку илјади (понекогаш и десетици илјади) евра во денарска противвредност.

Ваквото законско решение трпеше бројни критики од бизнис-заедницата како најпогодена, од научната и стручната јавност чии претставници бараа итни измени на оваа одредба која овозможи две сериозни пореметувања на правниот поредок во државата: прво, пропишување на глоби за прекршок повисоки од казните за кривичните дела утврдени во КЗ и второ, непочитување на начелото *non bis in idem* бидејќи зачестени се појавите кога едно лице се јавува како обвинет, осуден и казнет и во прекршочна и во кривична постапка за исто дело кое е пропишано како прекршок во некој материјален пропис, а истовремено и како кривично дело во КЗ.

Новиот Закон за прекршоци (ЗП) се донесе без никаква јавна расправа, без дебати, без вклученост на јавноста во 2015 година и во најголем дел е идентичен со претходниот Закон за прекршоци од 2006 година, при што се извршени извесни номотехнички промени и променета е нумерацијата на одредени одредби.

Најочекуваната промена во однос на намалувањето на глобите кои можат да ги изрекуваат прекршочните органи не само што не е содржана во последниот ЗП туку напротив, глобите остануваат непроменети, на места дури и зголемени, и си уште е присутна и одредбата која предвидува можност „исклучокот да остане правило“. ИВсушност ова значи дека има можност со посебни материјални прописи да се предвидуваат глоби поголеми од глобите утврдени со Законот за прекршоци.

Друга позначајна новина е воведувањето на двостепеност во прекршочната постапка во рамките на државната управа. Така, странката на која прекршочен орган изрекол прекршочна санкција, истата има право на жалба пред Државна комисија за одлучување во втор степен во областа на инспекцискиот надзор и прекршочната постапка основана со посебен Закон за основање на Државната комисија за одлучување во втор степен во областа на инспекцискиот надзор и прекршочната постапка. Ова законодавно искуство претставува посебен куриозитет, бидејќи досега не е забележан случај во кој се носи еден закон за основање на нов државен орган, а во друг закон да бидат пропишани овластувањата на новиот орган (ЗП), а во трет закон (ЗОУП) да се пропишани правилата за постапување на тој орган. За работата на новоформираната Државна комисија, иако постои две години, нема ниту еден податок. Нејзината широка надлежност да одлучува како второстепен орган за

сите прекршочни и инспекциски постапки беше најверојатно причина за утврдување на исклучително високи плати за нејзините членови, но затоа пак зачудува фактот што отсутнуваат анализи за работата на Комисијата, стратегија или програма за идното работење, статистички податоци за нејзината ефикасност, квалитетот и транспарентноста. Официјалната интернет-страница на Комисијата не содржи ниту еден релевантен податок за анализа. Со оглед на фактот дека беше обезбедена редовна правна заштита против решенијата за прекршок, донесени од органи на државна управа со претходниот ЗП преку правото на тужба за поведување управен спор, како и тоа дека инспекциските постапки се само вид управни постапки за кои веќе постои второстепен државен орган, се поставува прашањето за причините и мотивите за формирање на оваа Комисија. Во стручната и научната јавност постои недвосмислен став дека нема потреба од нејзино постоење.

Ваквите решенија во новиот ЗП кои овозможуваат органи на управа да изрекуваат глоби во милионски износи и судска заштита која не го одлага нивното извршување што се спроведува од страна на УЈП во даночна постапка, ни оддалеку не соодветствува на поимот прекршок определен како „помало неправо од сторено кривично дело“. За помало неправо следува поедноставна постапка и поблаги санкции што е сосем спротивно на определбата на постојниот ЗП. Ако се тргне од тоа дека разликата меѓу прекршоците и кривичните дела е само квантитативна (помало наспроти поголемо неправо) тогаш останува отворено прашањето зошто висината на глобите утврдени во ЗП и КЗ е обратнопропорционална со висината на неправото. Ваквите законски решенија се неправични, нефер и неоправдани.

Неспорна констатација е дека преку ЗП државната управа наместо да биде сервис за граѓаните се претвори во фискален егзекутор на граѓаните од кој тие најмногу стравуваат.

Висината на глобите, како и правилата за правна заштита на граѓаните од евентуални незаконски решенија за прекршоци пропишани со ЗП, ја доведуваат под прашање доследната примена на начелата на владеење на правото, правната сигурност, правичноста и сразмерноста.

Се забележува постоење на инфлација од прекршоци во надлежност на несудски прекршочни органи, како и огромен број закони со кои се утврдуваат овие прекршоци и висината на глобите за нивно сторување.

Заради сето ова потребно е законската рамка за прекршоците значително да се подобри така што најпрво ќе се разграничат поимите судски прекршок и административен престап. Следствено на тоа ќе се пропишат и целосно различни процесни правила за водење на двете постапки, што ќе резултира и со различни казни. Потребно е да се тргне од целта утврдена со Стратегијата за реформа на правосудниот систем од 2004 година која беше основа за повторно давање надлежност на државните органи на управата да водат прекршочни постапки и да изрекуваат прекршочни казни; да се предвиди надлежност за решавање на одделни најлесни прекршоци во сообраќајот, царините, финансикото и стопанското работење од страна на органите на управата, со предвидување уставни и законски гаранции за судска заштита на граѓаните од незаконски акти на државната управа“. Така, административните престапи што ќе ги изрекуваат органите на државната управа ќе бидат навистина од најлесен вид со казни-глоби во низок износ. Останатите прекршоци, за кои ќе се предвидат високи глоби, ќе бидат исклучиво во судска надлежност.

Потребно е решенијата на прекршочните органи со кои е изречен прекршок, бидејќи глобите ќе бидат навистина со низок износ, да се сметаат за конечни и против нив да биде дозволена директна судска заштита пред Управниот суд. Тужбата за покренување управен спор треба да има суспензивно дејство, што значи без правосилна судска одлука, оспореното решение да не биде извршно. На тој начин ќе се скрати постапката и ќе се зајакне правната заштита на граѓаните, бидејќи судот секако влева поголема правна сигурност од второстепена државна комисија како дел од извршната власт.

Разликата на висината на глобите треба да е утврден во ЗП и да се исклучи можноста да се отстапува од него со посебните материјални закони.

Се чувствува потреба од тоа да се ревидираат прекршочните санкции со тоа што, меѓу останатото, ќе се воведе опомена како вид санкција за правните лица. Можноста да се изрекува опомена за физички лица да се стимулира, бидејќи иако истата е предвидена со ЗП, ретко се изрекува во пракса.

6.4. Граѓанско-правна област

Сеопфатната реформа на граѓанско-правниот систем во Република Македонија започна во 2011 година со започнување на кодификација на граѓанското право со цел подобрување на квалитетот во регулирањето на граѓанското право, како и надминување на оние правни празнини со кои во моментот се соочуваат правните практичари при примена на граѓанско-правните норми. Реформата е планирано да се спроведе во четири граѓанско-правни области и тоа стварно-правните односи, облигационите односи, наследно- правните односи и семејно-правните односи. Регулирањето на трите сфери од граѓанско правната област се во напредна фаза на подготовка и истите се усогласени со најновото европско законодавство кое ги покрива овие сфери, како и трендовите на современите правни системи. Со оглед на веќе долгогодишната примена на Законот за сопственост и други стварни права донесен во 2001 година и потребата за негово усогласување со другите прописи кои ги покриваат стварно-правните односи се планира подготовка на нов Закон за сопственост и други стварни права. Откако ќе биде проценето дека е воспоставен систем на функционални граѓанско-правни норми ќе се пристапи кон кодификација на целокупната граѓанско-правна материја.

Високите суми за обесштетувањата од клеветата и навреда против новинари и носители на јавни функции ќе бидат сведени на симболични износи.

Во делот на процесните закони реформата беше направена со донесувањето на новиот Закон за парнична постапка (ЗПП) во 2005 година и измените од 2010 и 2015 година ЗПП придонесе значително да се скрати траењето на постапката и да се намали преоптовареноста на судовите со изземање од судска надлежност на платните налози и оставинските постапки кои долги години го оптоваруваа судскиот систем. Меѓутоа, практичната примена на дел од новите одредби особено оние кои се однесуваат на вкрстеното испрашување, задолжителното вештачење со поднесување на самата тужба и слично, укажува на потребата да се преиспитаат овие одредби со организирање на јавни расправи и дебати со вклучување на пошироката научна и стручна јавност.

Констатирана е состојба на постоење на голем број лица во РМ кои немаат регулиран личен статус и не се евидентирани во матичната евиденција што ја води државата. За надминување на овој проблем потребно е по пат на измени и дополнувања на Законот за вонпарнична постапка да се предвидат одредби за посебна постапка за евидетирање на овие лица во матичните книги.

Законот за вештачење е донесен во 2009 година. Сепак, заради воочени проблеми во примената на одредени норми од постојното законско решение, особено во делот на влезот во професијата вештак преку полагање на електронскиот испит за вештаци, и начинот на креирањето на електронското полагање, значително се отежна влезот во професијата, заради што ќе се пристапи кон подготовка на измени на постојното законско решение.

ЛИСТА НА КРАТЕНКИ

ВСРМ	Врховен суд на Република Македонија
ГО	Организации од граѓанскиот сектор
ГРЕТА	The Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings
ЕК	Европска Комисија
ЕСЧП	Европски суд за човекови права
EJN	European Judicial Network
EUROJUST	The European Union's Judicial Cooperation Unit
EUROPOL	European Union's Law Enforcement Agency
ЗКП	Закон за кривична постапка
ЗП	Закон за прекршоци
ЗПП	Закон за парнична постапка
ЗОУП	Закон за општа управна постапка
ЗУС	Закон за управните спорови
INTERPOL	The International Police Organization
ILECU	International Law Enforcement Coordination Unit
ЈОРМ	Јавно обвинителство на Република Македонија
КЗ	Кривичен законик
МАНУ	Македонска академија на науките и уметностите
ОЈО	Основно јавно обвинителство
ССРМ	Судски совет на република Македонија
СЈОРМ	Совет на јавни обвинители на Република Македонија
SEEPAG	The Southeast European Prosecutors Advisory Group
SELEC	Southeast European Law Enforcement Center
УЈП	Управа за јавни приходи

